

Språklige bilder

En mengde av de setningene vi sier eller skriver, inneholder en sammenlikning med noe som skjer i virkeligheten. Da er det viktig at de også holder seg innenfor det som er mulig.

Vi sier at «tiden går» eller «flyr» og sammenlikner den med alt som beveger seg på føtter. Vi kan til og med «slå tiden i hjel».

Skal slike sammenlikninger gjøre jobben, nemlig å skjerpe oppmerksomheten på det vi vil ha sagt, må de holde seg innenfor det som er mulig i den virkeligheten de er tatt fra. Her er noen som ikke gjør det:

Saken står i høysetet: Nei, der satt høvdingen. En pionér burde slå til med «saken sitter i høysetet» hvis det norrøne høysetet skal brukes som bilde.

Terskelen har falt dramatisk (om noe som er blitt mye lettere): Den er jo alt på gulvet, hvor skal den falle?

Vi skal trekke opp de viktigste røttene for suksess: En kan trekke opp linjer, og suksessen kan ha røtter. Men hvis en trekker opp røttene, dør planten. Bildet er satt sammen av to deler som er brukbare hver for seg, men umulige sammen. Likedan med «Det står mye upløyd mark tilbake her på berget». «Upløyd mark» er fra landbruket, «her på berget» er fra Holbergs Erasmus Montanus. Kombinasjonen er naturstridig.

Bildet skal ikke bare være riktig, det skal passe i sammenhengen. «Nå slår hjerte- og karsykdommene ut i full blomst» blir som minus og pluss som opphever hverandre og gir null.

Videre bør en ta hensyn til målgruppen. Bestemor skjønner ikke «stinn brakke» og «stang inn» og «ut». Barnebarnet kan ikke bibelhistorie og synes det er drøyt å «kreve noens hode på et fat».

Til slutt et ganske bra bilde: «Under vann er mennesket en fremmed fisk.»

Dag Gundersen, ordbokredaktør og professor i nordisk språkvitenskap